

Melinda Mitu, Sorin Mitu, *Ungurii despre români. Nașterea unei imagini etnice*, Editura Polirom, Iași, 2014

Autorii cărții sunt personalități marcante în studierea naționalismelor. Sorin Mitu (1965-) este profesor și director al Departamentului de Istorie Modernă la Universitatea „Babeș-Bolyai”, specializat în istoria Transilvaniei și în imagologie comparată. Melinda Mitu (1967-) este muzeograf și director adjunct la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj, cercetătoare eminentă a relațiilor româno-maghiar. În cartea lor recent apărută sunt descrise, pe baza a sute de manuscrise, discursuri, eseuri, jurnale de călătorie și articole de presă, imaginile mentale și reprezentările ideologice generate de zbuciumatul trecut comun al celor două popoare, respectiv al poporului maghiar și român.

La începutul cărții este prezentată o introducere succintă și exigentă în domeniul imagologiei etno-specifice, bazată pe propriile cercetări ale autorilor dar și pe unele elemente teoretico-metodologice, preluate mai ales de la Peter Burke, Edward Said sau Anthony D. Smith și Larry Wolf. Prima parte trece în revistă acele modalități prin care trecutul românilor este oglindit în istoriografia maghiară. Partea a doua (*Românii și ideologia politică maghiară: între reforme și revoluție*) face o analiză pertinentă a unor cărți și reviste care reflectează opiniile unor personalități istorice ca Miklós Wesselényi, István Széchenyi, Lajos Kossuth sau Zsigmond Kemény. Partea a treia are titlul cel mai grăitor (*Portretul-robot al românilor: etnopsihologia „bunului sălbatic”*) subliniind totodată și cauzele ale unor păreri eronate, uneori frizând ridicolul, ale ungarilor despre diferitele aspecte economice sau culturale ale vieții românești.

Imaginea pe care le-o construiesc românilor textele analizate în această parte a cărții reprezintă un variant al clasicului model al „bunului sălbatic”, născut din îngemănarea criticismului social al iluminismului cu atitudinea romantică de compasiune față de clasele de jos, față de dezmoșteniții soartei. Românii sunt percepuți ca un popor de țărani prin excelență, diind identificați cu această condiție socială. În același timp ungarilor, mai ales intelectualii maghiari, cred în mod neabătut într-o utopie modernă a apartenenței lor unei elite europene luminate, caracterizându-se de un europocentrism funciar de tip occidental care le determină schemele lor de autoidentificare națională.

Trebuie subliniat însă că autorii trag aici niște concluzii foarte importante. Ei susțin, că atunci când discutăm despre semnificația pe care o acordau maghiarii problemelor românești, trebuie să ținem cont de faptul că amploarea „conflictului istoric” dintre români și unguri era percepută de către cei din urmă într-un mod diferit. Dacă, potrivit viziunii istorice construite de romanticii români, maghiarii reprezentau totdeauna „inamicul secular”, romanticii maghiari nu vedeau în români un inamic de temut, ei nefiind considerați un „pericol” comparabil cu cel reprezentat de austrieci, de ruși sau chiar de croați. La maghiari nu a existat nici un interes special pentru români, ba din contra, ei erau încredințați că rezolvarea „problemei românești” din Transilvania nu reclamă din partea lor nici o strategie politică specifică.

După autorii se poate observa cu ușurință că imaginea germanilor despre români prezintă numeroase asemănări cu imaginea similară a maghiarilor. Aceste asemănări nu se referă numai la realitățile care erau evidente pentru orice observator. Stereotipurile, comune străinilor, ne arată că aceștia împărtășeau modalități de percepție foarte asemănătoare atunci, când îi priveau pe românii, iar subiectivitatea lor era modelată de interese ideologice oarecum paralele. Adeseori, maghiarii nu aveau vreun motiv special să îi judece pe români altfel decât o făcea un german sau chiar un francez.

Orice imagine colectivă despre Celălalt este rezultatul unei viziuni subiective, motivate intens psihologic și ideologic, și nu o fotografiere neutră a unei realități etno-specifice și social-istorice. Ceea ce trebuie însă adăugat este faptul că, conform autorilor, românii, cu tot specificul lor, nu constituiau pentru maghiarii un „altul” care să provoace interogații dramatice. Imaginarul maghiar – capabil, fără îndoială, să plămuiască reprezentări tot atât de extravagante sau fantasmagorice ca și cel românesc – își proiecta obsesiile și utopiile dominante în cu totul altă direcție decât aceea a „bunilor sălbatici” români. Rusia și Habsburgii (eventual o Germanie prea puternică) erau figurile majore ale „alterității” pentru maghiari. Abia pe locul trei venea „problema națională” internă, în cadrul căreia imaginea românilor își ocupa un loc destul de modest și prea puțin reliefat.

În consecință, pentru maghiarii, fie ei cosmopoliți sau patrioți, românii nu erau niște rivali ireductibili, ci doar niște conlocuitori sau vecini oarecare, aflați într-o postură de veșnică inferioritate, extrem de diferiți, dar totuși familiari datorită conviețuirii, și care puteau fi atrași, până la urmă, în matca „marelui proiect național maghiar”. Conte István Tisza încă la începutul secolului al XX-lea era ferm

Recenzii

convins (și un fapt ciudat: într-un fel sau altul era tot atât de convins și marele potrivnic de-al său, ideologul burgheziei radicale maghiare, Oszkár Jászi) că locul românilor transilvăneni le este în cadrul regelui maghiar, iar relațiile bune ale acestuia cu România regală vor servi folosul ambelor națiuni.

Istoria însă a infirmat pronosticurile elitei politice maghiare. „Bunul sălbatic” a devenit un „sălbatic nebun” care râvnea la propriul imperiu. Trecuseră acele timpuri când mulți români (asemena lui Iancu de Hunedoara) au devenit maghiari chiar prin faptele lor. Venise vremea când începea să primeze chemarea originilor. Țăranul vânjos și aspru al Transilvaniei care își asigurase o existență precară din munca grea a pământului, zămisland o numeroasă progenitură, nu-și mai găsește rostul în interiorul Ungariei, iar româncele care își etala frumusețea în splendoarea balurilor milenariste, începe să simtă nostalgia depărtărilor atrăgătoare prin presupusa lor cordialitate sau gentilețe etnocentristă.

La începutul secolului trecut maghiarii erau atât de convinși de superioritatea lor de civilizație, încât nu simțeau nevoia să construiască scheme justificative, istorice sau politice, și să investească multă energie polemică în apărarea unor „drepturi”, pe care nu le simțeau contestate sau periclitate în mod serios din partea românilor. Cartea documentată și de profundă inspirație teoretică a lui Sorin și Melinda Mitu descrie amănunțit și sistemul de rădăcini motivaționale a acestor mentalități și atitudini, arătând totodată și modul prin care a contribuit precara percepție a realităților economice și culturale românești la disoluția Ungariei Mari.

Sándor KERESKÉNYI